

Kiss Roland

A határ két oldalán: Észak-Korea

Észak-Koreáról pozitív hírek nem nagyon szoktak megjelenni, ami nem véletlen, hiszen a világ jelenlegi legszigorúbb diktatúrájáról van szó, amely a legkeményebb sztálinista vonalat viszi tovább. Bár nem az egyetlen megmaradt kommunista ország, a többiekől eltérően minimális változásokra sem mutatkozott hajlandónak, holott például Kína vagy Vietnam megtartotta a politikai rendszert, mégis piacgazdaságra tértek át, amely elindította társadalmukat a növekvő jólét útján. Kuba pedig évek óta politikai és gazdasági tekintetben is enyhül, illetve 2015-ben elérkezett az Egyesült Államokkal való kiegyezés is. Ezzel szemben Észak-Korea nemcsak bezárkózott, de heti rendszerességgel fenyegeti szomszédjait is, másrésztől, bár az országból csak kevés megbízható információ jut ki, mégis úgy tűnik, hogy egyre több a repedés az eddigi sziklaszilárd rendszeren.

Élet Kim Dzsong Un országában

Nem túlzás azt állítani, hogy Észak-Korea egy kommunista királyság, tekintettel arra, hogy a teljhatalmú vezéri pozíció apáról fiúra száll, így a II. világháborút követően már a Kim-család harmadik generációja uralkodik. Kim Dzsong Il – aki 1994-ben apjától, Kim Ir Szentől vette át a hatalmat – 2008-ban kapott stroke-ot, ezt követően egészségi állapota rohamosan romlott, ezért az utódlás kérdése igencsak időszerűvé vált. A család nőtagjai eleve ki voltak zárva, a legnagyobb fiúgyermek, Kim Dzsong Nam viszont kínai védelem alatt él Makaón, száműzetésben. Őt 2001-ben tartóztatták le Japánban, amiért hamis dominikai útlevéllel akart belépni az országba,¹ ugyanis meg akarta látogatni a japán Disneylandet. A második fiúról, Kim Dzsong Csholról nem sokat tudni, de állítólag túlzottan nőies, ami egy leendő diktátornál egyáltalán nem előny. Így maradt a harmadik fiú, Kim Dzsong Un, akiről annyit tudunk, hogy az 1990-es években egy svájci magániskolában tanult álnéven, és a késő húszas éveiben vette át az ország irányítását 2011 decemberében, apja halála után.²

Amikor Kim Dzsong Un átvette a hatalmat, azzal kellett szembenéznie, hogy az ország vezetésében mindenki legalább kétszer idősebb nála, illetve ennél fogva jóval tapasztaltabbak is, hiszen a legifjabb Kim semmilyen igazi vezetői funkciót nem töltött be korábban.³ Ezért nagybátyja, Jang Szong Thek egyfajta régensként, tanácsadóként tevékenykedett unokaöccse mellett.⁴ Ugyanakkor az ifjú vezér rövidesen megkezdte a pozíciója megszi-

1 Ashdown, Neil: Filling the gap. *Jane's Intelligence Review*, January/2015, 25–26. o.

2 Powell, Bill: Meet Kim Jong Un. *Time*, 2012. 02. 27; 18–21. o.

3 Leszámítva, hogy 2010 decemberében kinevezték a Koreai Munkáspárt központi bizottsági tagjának. Ashdown, Neil: i. m. 27. o.

4 Powell, Bill: i. m. 21. o.

lárdítását, így ő lett a Koreai Néphadsereg legfőbb parancsnoka is, 2012 áprilisára begyűjtötte a párt első titkári és a nemzeti védelmi bizottság elnöki pozícióit is, ezzel már az államot, a haderőt és a pártot is uralma alatt tartotta. Sor került személycserékre is, méghozzá elég radikális módon. Rövidesen Ri Jong Ho vezérkari főnököt váltotta le a hadsereg más vezetőivel. 2013 decemberében a nagybátyján (a nemzeti védelmi bizottság alelnöke) volt a sor, akit összeesküvés és puccskísérlés vádjával ki is végeztetett.⁵ 2013-ban 20, 2014-ben 31, 2015-ben pedig legalább 8 hivatalnokot végeztetett ki, köztük Hjon Jol Csol védelmi minisztert. A gyakori személycseréket sokan az instabilitás jelének tekintik.⁶ Másrésről Kim Dzsong Un természetesen igyekszik feltölteni a helyeket hozzá hú emberekkel, illetve családtagokkal.⁷

Észak-Koreában a gazdaság kérdése az egyik legkritikusabb pont, amelytől itt nem elsősorban a jólét megteremtését, sokkal inkább az alapvető létfeltételek biztosítását várják el. Az ország évek óta súlyos energia- és élelemhiánnyal küzd, és külföldi segélyekre szorul. Bár történtek lépések a gazdaság fejlesztésére, átfogó reformok – amelyek tényleges hatással lehettek volna – nem történtek, mivel alááshatták volna a rezsim relatív stabilitását.⁸ A kommunista ország GNI-je 2011-ben csak 29,3 milliárd dollár volt, amely egy 24,5 milliós lakossághoz képest rendkívül kevés.⁹ Ez egyébként Dél-Korea hasonló értékének az egy negyvenharmada, míg a GDP/fő az egy huszonegyede. 2013-ban egy új stratégiai irányvonalat fogadtak el, amely szerint fejlesztenék a gazdaságot, miközben a nukleáris programot és fegyverkezést is folytatnák.¹⁰ Ezt természetesen a legfelsőbb szintről is támogatják, hiszen Kim Dzsong Un is többször hangoztatta a gazdasági előrelépés fontosságát, így növelik a gyárak termelőkapacitását, illetve gazdasági fejlesztési zónákat is felállítanak.¹¹ Ezekből már 19-et hoztak létre, ugyanakkor egyelőre még csak kevés külföldi tőkét vonzottak be. Másrésről a kiskereskedelem növekvő értékeket mutat, köszönhetően a helyi piacoknak, valamint az utóbbi időkben az élelemellátás is javuló tendenciát mutat.¹² A FAO szerint a 2012–2013-as 9,8%-os élelemhiány a következő évre 6,8%-ra csökkent, ám az ellátás közel sem oldódott meg, és az északi, valamint keleti területeken még mindig éhínség tombol.¹³

Az ország gazdasági növekedése 2011-ben fordult pozitívrá, és jelenleg a bányászat számít húzóágazatnak. Ebben szerepet játszik az is, hogy Kína Észak-Koreából jóval olcsóbban tud hozzájutni ásványi és más anyagokhoz, mint a világgpiacról.¹⁴ 2014-ben a Kínával folytatott kereskedelem képezte az összes külkereskedelem 70%-át. Peking segített Phenjannak a gazdasági fejlesztésekben, így például kikötők és más kereskedelmi létesítmények fejlesztésében is. Ám ugyanakkor Jang Szong Thek kivégzése rossz hatással volt

5 Defense of Japan 2015. 14. o.

6 Evans, Alison: High-profile North Korean purges and new sanctions do not indicate change in underlying stability drivers. *janes.com*, 2015. 11. 15.

7 Ashdown, Neil: i. m. 27. o.

8 Defense of Japan 2014. 16. és 24–25. o.

9 Country profile: Korea. *unikorea.org*, 2015. 11. 20.

10 East Asian Strategic Review 2015. 69–70. o.

11 Defense of Japan 2015. 15–16. o.

12 2014 Defense White Paper; Ministry of National Defense. 2014, 23. o.

13 Ashdown, Neil: i. m. 27. o.

14 East Asian Strategic Review 2015. 70–71. o.

a kapcsolatokra, mivel ő központi szerepet játszott a Kínával való gazdasági együttműködésben.¹⁵ 2014-ben csökkent is a kereskedelem, ugyan csak 2,6%-kal,¹⁶ de a befektetések 510-ről 100 millió dollárra estek vissza. Észak-Korea Oroszországgal is igyekszik szorosabbra fűzni a szálakat, így például a kereskedelem, az élelmezés és az energetika terén: így például Moszkva támogat kikötő- és vasútépítéseket, ám annak kicsi az esélye, hogy Kínát mint fő támogatót kiváltsa.¹⁷ Az észak-koreai gazdasággal kapcsolatban még kiemelendő a hadiipar központi szerepe. Az országban 300 fegyvergyár van, és valószínűleg a fogyasztási termékeket előállítóknak is vannak katonai feladatai, így gyorsan átállíthatók haditermelésre. A becslések szerint föld alatti raktárakban 30-90 napra elegendő készleteket tárolhatnak.¹⁸

Hírek jönnek arról is, hogy a párton belül nő a korrupció, szélesedik a társadalmi osztályok közötti szakadék, valamint az országban a bűnözés és drogfogyasztás is egyre nagyobb méreteket ölt.¹⁹ Így például az olyan távolabbi és elmaradottabb tartományokban, mint Észak-Hamgjong, a bűnözői csoportok egyre nagyobb teret nyernek maguknak, illetve a kristályos metamfetamin drog gyártásának itt hozták létre a központját. Máshol viszont a kommunista országban mindmáig tiltott vallásosság terjed, főleg a kereszténység (amely Dél-Koreában is igen népszerű).²⁰ Mindez komoly repedéseket jelez a diktatúrán, amely eddig szinte az élet minden területét képes volt szabályozni.

Kérdés persze, hogy a rezsim ilyen körülmények között mennyire lesz képes a túlélésre? Egy dél-koreai, európai, amerikai, kínai és orosz kutatók és szakértők részvételével készült felmérés eredménye szerint Kim Dzsong Un rendszere a dél-koreai kutatók 40,8%, míg a nem koreaiak 37,2%-a szerint 5-10 évig lesz képes fennmaradni, míg 33,3% 10-20 évet jósol neki. Ugyanakkor a jelenlegi rezsim bukását kiváltó lehetséges tényezőként a megkérdezettek 64,4%-a a belső hatalomváltást nevezte meg, és csak 27,4% a gazdasági nehézségeket, míg a felkelésre csak 3% szavazott.²¹ Mindenesetre a Kim-család diktatúrája eddig is nagy túlélőnek bizonyult, ha tehát a legifjabb diktátor képes lesz megszilárdítani a hatalmát, akkor elképzelhető, hogy még hosszú ideig vezetni fogja koldusszegény országát.

Atom- és ballisztikusrakéta-program

2003 óta folytak a hatoldalú tárgyalások (USA, Kína, Oroszország, Észak- és Dél-Korea, Japán), hogy rábírájk a phenjani rezsimet, hogy hagyjon fel az atomfegyverek fejlesztésével és egyáltalán az atomprogrammal. Nem részletezve a tárgyalások főbb pontjait és eseménytörténetét, röviden elmondhatjuk, hogy semmilyen kézzelfogható eredményt nem sikerült elérni, habár több ENSZ BT-határozatban elítélték az országot.²² Azóta viszont 2006 októberében, 2009 májusában és 2013 februárjában kísérleti atomrobbantásokra ke-

15 Defense of Japan 2015. 18–19. o.

16 Ez annak is betudható, hogy nem vásároltak abban az évben nyersolajat Kínából.

17 East Asian Strategic Review 2015. 71–72. o.

18 2014 Defense White Paper; Ministry of National Defense. 2014. 33. o.

19 2014 Defense White Paper; Ministry of National Defense. 2014. 23. o.

20 Ashdown, Neil: i. m. 27. o.

21 Kim Sung-han: *The Future of North Korea*. *csis.org*, 2015. 11. 20.

22 Defense of Japan 2015. 4–7. o.

rült sor, illetve a nukleáris fegyverek fejlesztése és az ezekhez szükséges plutónium előállítás is folyamatos. Emellett itt mellékesen megemlítendő, hogy Észak-Koreának vannak vegyi és biológiai (lépfene, himlő és pestis) fegyverprogramjai is.²³ Túl azon, hogy a kommunista ország nem hajlandó a program felfüggesztésére és nem tárgyal a meglévő robbanófejek szétszereléséről sem, a jongbjoni atomerőműben egy második dúsítótermet is nyitottak, amely révén több plutóniumot, illetve robbanófejet gyárthat majd.²⁴ Kim 2015 decemberében bejelentette, hogy országa már rendelkezik a jóval nagyobb hatóerejű hidrogénbombával is.²⁵

A nukleáris robbanófejek célba juttatására elsősorban ballisztikus rakétákat terveznek használni, amelyekből többféleképpen is rendelkeznek, kezdve az egyszerűbb Scudoktól az interkontinentális rakétáig. Észak-Korea folyamatosan fejleszti ballisztikus rakétáit, ezzel párhuzamosan pedig próbálják csökkenteni a robbanófejek méretét akkorára, hogy azokat rakétával juttathassák célba. Hosszú ideig a Taepodong-2 tűnt az elsődleges interkontinentális rakétafejlesztésnek,²⁶ ám jelenleg a két fő hordozótípus a KN-08 interkontinentális és a Polaris-1 (Pukkuksong-1 vagy KN-11), tengeralattjáróról indítható ballisztikus rakéták lehetnek. Előbbi önjáró rakétaindítóról bocsátható fel, és a NORAD parancsnoka szerint már bevethető állapotban van.²⁷ A háromfázisú rakéta hatótávolsága valószínűleg jóval meghaladja az eleve becsült 5500-6000 km-t.²⁸ Ám a tengeralattjáróról indítható rakétával kapcsolatban kételyek vannak, valószínűleg még nincs kész, és igazából egy szovjet eredetű R-27-t (SS-N-6) lőttek ki²⁹ a 2015 májusában bemutatott indításon.³⁰ Az is kétséges, hogy valóban egy tengeralattjáróról történt-e a fellövés, mivel a meglévő, ismert északi egységek erre nem alkalmasak, így valószínűbb, hogy egy merülő kísérleti platformról történt az indítás. Az R-27-ek hatótávolsága egyébként 2400 km.³¹

Észak-Koreában három rakétaövet alakítottak ki, ebből az első kettőt a demilitarizált zónához (DMZ) közel hozták létre, itt elsősorban Scudokat telepítettek, amelyeknek rövidebb a hatótávolsága. Az erőket 22-28 rakétabázison helyezhették el, közülük 12-15 van a legbelső övben, stratégiai mélységben. Úgy gondolják, hogy többnyire az önjáró indítókat rejtik, míg az egyéb logisztikai szükségletek kielégítésére előre meghatározott helyeken kerülhet sor, illetve feltehetően vannak kijelölt indítópontok is. De elképzelhető, hogy egyes bunkerek is alkalmasak arra, hogy azokból indítsák a rakétákat az önjáró platformokról.³²

Észak-Korea napjainkra valószínűleg felismerte, hogy igen korlátozottak az érdekérvényesítő képességei, így elsősorban az elrettentésre koncentrál, ennek része az atomprogram és a képesség, hogy fenyegetse Dél-Koreát, Japánt és az Egyesült Államok egyes területeit (Guam, Hawaii, Alaszka, a jövőben esetleg a kontinentális nyugati partot). Ezzel Phenjan bizonyos fokú nyomásgyakorló képességre tesz szert, valamint biztosítja, hogy

23 2014 Defense White Paper. 32. o.

24 Hardy, James: Piecing together the puzzle. *Jane's Defence Weekly*, 2015. 08. 26. 25–27. o.

25 North Korea's Kim Jong-un 'in H-bomb claim'. *bbc.com*, 2015. 12. 22.

26 Defense of Japan 2015. 11. és 13. o.

27 Hardy, James: i. m. 27–28. o.

28 Fisher Jr, Richard D: North Korea unveils new version of KN-08 ICBM. *janes.com*, 2015. 11. 27.

29 Hardy, James: i. m. 27–28. o.

30 Defense of Japan 2015. 12. o.

31 Hardy, James: North Korean SLBM test leaves more questions than answers. *janes.com*, 2015. 11. 27.

32 Puccioni, Allison: Site inspection. *Jane's Intelligence Review*, March 2015, 7–12. o.

egy támadás ellene akkora költséggel járjon, hogy az ne legyen vállalható.³³ Másrésztől nem ismerjük Észak-Korea eszkalációs rendszerét sem, tehát nehéz megállapítani, mikor vetnék be a nukleáris fegyvereket. Egyesek szerint csak a rezsim túléléséért használnák, de ezt senki nem tudja biztosan.³⁴ Ezt különösen nehéz megállapítani egy totalitárius struktúrában, mivel egyetlen személy dönt a bevetésről, akinek érzelmi és pszichológiai állapotát, különösen krízishelyzetben, nehéz megbecsülni. Azonban a szakértők egy része megkérdőjelezi, hogy Észak-Korea egyáltalán képes előállítani megfelelő interkontinentális ballisztikus rakétákat, elegendő kisméretű robbanófejet és működő visszatérő egységet is.³⁵

Védelempolitika és haderő

Az észak-koreai védelempolitika taglalását mindenképpen a „szongun” – vagyis „a hadsereg az első” – politikával kell kezdeni. A phenjani rezsim legitimitásának legfőbb záloga évtizedek óta a lakosság külső (elsősorban amerikai, illetve dél-koreai) fenyegetéssel való ijesztgetése, így az indokolatlanul nagy haderő³⁶ fenntartása is némiképp indokoltá vált, s az invázió réme a lakosság kezelhetőségét is elősegítette. Ennek keretében pedig a források jelentős részét a haderőnek utalták, amelyet így fenn lehetett tartani. Ez kuriózumnak számít a kommunista rendszerek között is, ugyanis ott általában inkább a munkásosztályt szokták a legmagasabb szimbolikus szintre emelni, nem a haderőt. Ám a Kim-család azzal indokolta ezt a politikát, hogy az észak-koreai munkásság nem lenne képes túlélni, ha a hadsereg nem tartaná fenn a biztonságot.³⁷

Az ország legfőbb stratégiai céljai között említhető a Kim-család és a rezsim túlélése, valamint az ország nemzetközi rendszerben való elismertetése, lehetőleg nukleáris hatalomként, továbbá nem került le a napirendről a két ország egyesítése sem, még hozzá kommunista uralom alatt, bár ennek valószínűsége napról napra halványabb.³⁸ A hadsereg legfőbb parancsnoka Kim Dzsong Un, de az irányítást a Nemzeti Védelmi Bizottság viszi. A hadviselésben nagy szerepet kapnak a meglepetésszerű támadások és a hibrid hadviselés. Az északi haderő napjainkra már nagyban támaszkodik nem hagyományos módszerekre, aszimmetrikus eszközökre, amelyekkel ellensúlyozhatja ellenfelei nyomasztó technológiai és képességbeli fölényét. Így megemlíthendők mindenekelőtt a nukleáris és tömegpusztító eszközök, a rakéták, a nagy hatótávolságú tüzérség, a tengeralattjárók és kiberalakulatok. Napjainkra már 6000 kiberkatonát foglalkoztatnak,³⁹ és egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek erre az ágra, tekintettel arra, hogy a hagyományos hadviselésben egyre kevesebb esélyük lenne Dél-Koreával vagy az Egyesült Államokkal szemben.⁴⁰

33 Dewey, Karl: Analysis. *Jane's Defence Weekly*, 2015. 08. 26. 26. o.

34 Hardy, James: Piecing together... i. m. 30. o.

35 Puccioni, Allison: i. m. 12. o.

36 1,2 millió fős haderő egy 24,8 millió fős országban. *The Military Balance 2015*. 261. o.

37 Dewey, Karl: i. m. 26. o.

38 Military and Security Developments Involving the Democratic People's Republic of Korea 2013; Department of Defense, 2013. 6. o.

39 2014 Defense White Paper. 27. o.

40 Grevatt, Jon: The As-Pac cyber challenge. *Jane's Defense Weekly*, 2015. 02. 11. 24. és 26. o.

A legnagyobb erőt még mindig a szárazföldi haderőnem képviseli, mintegy 1,02 millió fővel,⁴¹ amelyek 2 páncéloshadtest-parancsnokság, 9 gyalogoshadtest-parancsnokság, valamint a fővárosi hadtestparancsnokság alá vannak beosztva. Ezen parancsnokságok alárendeltségébe 1 páncélos-, 4 gépesített és 27 gyalog- és 1 tüzérhadosztály, továbbá 15 páncélos-, 14 gyalog-, 30 tüzér- (9 rakéta-sorozatvető), 5-9 műszaki/kételtű és 2 ballisztikusrakéta-dandár (Scud és FROG) tartozik.⁴² Ezen erő 70%-a előre van telepítve a Phenjan (Pjongjang)–Vonszan-vonalhoz, közel a demilitarizált zónához (DMZ) és a déli határhoz, köztük a tüzérhadosztály is, amely jól álcázott föld alatti bunkerokba települt. A becslések szerint az északi erő még mindig képes nagyobb támadó műveletek végrehajtására és komolyabb veszteségek okozására, amit a riadósintjüktől függően 12-36 órán belül megkezdhetnek a parancs kiadását követően. Ám a hadműveleteket valószínűleg nem tudnák hosszabb időn keresztül fenntartani, tekintettel a logisztikai hiányosságokra, valamint a haderő nagy része is gyengén képzett, nagyobb műveletek végrehajtását nem gyakorolják, ám például gerilla-hadviselést tanulnak. Ugyanakkor ideológiailag feltehetően nagyon elszánt erőről beszélhetünk, amely még igen mostoha körülmények között is végrehajtja feladatát. A haderőnek ugyanakkor más feladatai is vannak, például fenntartják a belbiztonságot, valamint egy esetleges tengeri invázió visszaverésére hadtest méretű gépesített erőket különítettek el, melyek a szárazföld belsejében állomásoznak. Az északi hadsereg emellett mezőgazdasági munkálatokban is részt vesz, hogy így csökkentsék az élelemhiányt, illetve nyilvánvalóan nagyobb önellátó képességre tesznek szert.⁴³ A komoly problémákat jól jelzi, hogy a katonákkal szemben támasztott fizikai követelményeket is a minimumra vitték le.⁴⁴

A hadsereg eszköztárába jobbra csak elavult eszközök tartoznak, amelyek jelentős részét otthon gyártják, de pontos számuk és hadrafoghatósági szintjük nem ismert. Nagyjából 4000 harckocsijuk van, amelyek zöme T-54/55/Type-59, valamint T-62/Chonma és Pokpung harckocsik, de van még 560 PT-76 könnyű kételtű harckocsijuk is.⁴⁵ A gépesített erők legalább 500 BMP-1/Type-531 gyalogsági harcjárművel,⁴⁶ valamint legalább 2500 BTR-40/50/60/80/152 páncélozott szállítóval rendelkeznek. A csapatlégvédelmet vontatott és önjáró gépágyúkkal, illetve vállról indítható légvédelmi rakétákkal oldják meg. A tüzérség 21 100 eszközzel igen impozáns, közülük 8500 vontatott és önjáró tarack, 5100 rakéta-sorozatvető, valamint 7500 aknavető. A harcászati és hadműveleti ballisztikusrakéta-képességet 24 FROG, 10 Nodong és legalább 30 Scud indító biztosítja.⁴⁷ Különösen a tüzérség kelt komoly félelmeket Dél-Koreában, hiszen rendkívül nagyszámú és jól védett helyen telepítették őket, ami megnehezítené háború esetén a gyors megsemmisítésüket. Másrészt a nagy számuk miatt hatalmas mennyiségű gránátot és rakétát lennének képesek rövid idő alatt célba juttatni, ami különösen fenyegető, hiszen például Szöul közel fekszik a határhoz, így az északi tüzérség lőtávólán belül van.

41 Ehhez hozzájön még egy nagyjából 7,7 millió tartalék erő, amely különböző félkatonai szervezetekből áll össze. Foster, Reed: *IHS Jane's World Armies 2014*. Coulsdon, 2014. 422. o.

42 *The Military Balance 2015*. 261. o.

43 Foster, Reed: i. m. 419-424. o.

44 Von Rosenbach; Alexander: Tipping the Balance. *Jane's Intelligence Review*, 2011/6, 25. o.

45 Sőt a tartalékos alakulatoknál még a T-34/85 is megtalálható. *The Military Balance 2015*. 262. o.

46 Foster, Reed: i. m. 425. o.

47 *The Military Balance 2015*. 262. o.

Az északi haderő fejlettsége, ahogy arról már volt szó, rendkívül alacsony. A legmodernebb harckocsijuk a Pokpung, amely a T-62-es modernizált hazai építésű változata, és minden tekintetben messze elmarad a déli K1A1, K2 vagy az amerikai M1 mögött. Bár vannak hírek egy új harckocsiról, amely a T-72-en alapszik, de még ez sem számítana élvonalbeli harceszköznek manapság. Hírek vannak egy új 300 mm-es rakétáról (KN-09), amelynek hatótávolsága 150 km, és GLONASS vezérlésű lehet. Ez alkalmas lehet a déli, mélyen az ország belsejében található stratégiai létesítmények támadására is. De már elvileg dolgoznak a rakéta 200 km hatótávú verzióján, amelyet egy 12-es sorozatvetőből indíthatnak majd.⁴⁸

A haditengerészet létszámáról eltérnek a becslések, 46 ezer,⁴⁹ illetve 60 ezer⁵⁰ fő körül lehet. Az erők két – keleti és nyugati – flottába vannak szervezve. Összesen 13 százada és két mesterlövészdandárja⁵¹ van a haditengerészetnek, amely erőinek 60%-át előretelepítve állomásoztatja, közel a határhoz, hogy bármikor képesek legyenek meglepetésszerű támadások végrehajtására. Ugyanakkor főleg csak könnyű egységekkel rendelkezik,⁵² és leginkább egy barna vízi erőnek tekinthető, tehát a partoktól 1-2 napi távolságnál messzebb csak bajosan tudna tevékenykedni. A flotta elsődleges feladata a kételtű műveletek végrehajtása, vagyis a különleges műveleti erők vízi kijuttatása, de feladata van még a hírszerzés és felderítés támogatásában, az aknahadviselésben és a partvédelemben is. Elsősorban aszimmetrikus hadviselésre van felkészülve, mivel a dél-koreai vagy amerikai flottákkal messze nincs egy szinten.⁵³

Észak-Korea jelentős tengeralattjáró flottával rendelkezik, 20 Romeo/Type-031 osztályú dízel-elektromos hajóval, valamint legalább 52 – nagyrészt hazai gyártású, Sang-O osztályú – mini tengeralattjáróval.⁵⁴ Ezek a hajók 2015 nyarán nagyfokú készenlétről tettek tanúbizonyságot, amikor a Szöullal való feszültség fokozódásakor több mint 50 hagyta el a kikötőt.⁵⁵ A legnagyobb felszíni hajók a fregattok, ebből 2 Nanjin és 1 Soho osztályú van rendszerben.⁵⁶ Ám a műholdfelvételeken két új helikopterfedélzetes fregattot is látni, amelyek valószínűleg tengeralattjáró elleni feladatokra készültek.⁵⁷ A flotta része még 382 őrnaszád, ám csak kis részük rendelkezik rakétafegyverzettel, többnyire csöves tüzérségük van. A kételtű képességeket 10 partraszállító hajó és 257 partraszállító csónak,⁵⁸ valamint 130 légpárnás biztosítja. Utóbbiból a Kongbang II/III osztály legalább 40 katonát szállíthat, és néhányuk a csöves fegyverzetén kívül még hajó elleni rakétákkal is fel van szerelve.⁵⁹ A partvédelemre 2 ezrednyi HY-1 hajó elleni rakéta és csöves tüzérségi eszközök állnak rendelkezésre.⁶⁰ Fejlesztés alatt van egy új, hajó elleni rakéta is, amely az orosz SS-N-25-höz hasonló, és felszerelhetik vele a Nanjin-fregattokat és a kisebb naszádokat is.⁶¹

48 Hardy, James: Piecing together... i. m. 30–31. o.

49 Mizokami, Kyle: *Two Koreas, Three Navies*. usni.org, 2015. 11. 30.

50 *The Military Balance 2015*. 262. o.

51 Az alakulat a hagyományos tengerészgyalogság és a tengerészeti különleges műveleti erők ötvözete lehet.

52 2014 Defense White Paper. 29. o.

53 Mizokami, Kyle: i. m.

54 *The Military Balance 2015*. 262. o.

55 *50 North Korean Submarines Have Reportedly Vanished in an 'Unprecedented' Deployment*. vice.com, 2015. 11. 30.

56 *The Military Balance 2015*. 262. o.

57 Bermudez Jr., Joseph S.: *New North Korean Helicopter Frigates Spotted*. 38north.org, 2014. 05. 15. (2015. 11. 30.)

58 *The Military Balance 2015*. 262. o.

59 Mizokami, Kyle: i. m.

60 *The Military Balance 2015*. 262–263. o.

61 Hardy, James: Piecing together... i. m. 30. o.

Az észak-koreai légierő jelenleg 110 ezer fős,⁶² és 4 repülőhadosztályba, 2-2 taktikai szállító és mesterlövész (különleges műveleti) dandárba, valamint a légvédelmi erőkbe van szervezve, főparancsnoksága pedig Phenjanban van. Ebből 3 hadosztály felel a légvédelemért, beleértve a földi légvédelmi csapatokat is, míg a negyedik a kiképzést felügyeli. A légvédelmi radarrendszer lefedi az egész félszigetet, területileg pedig 4 alrégióra (északkelet, északnyugat, dél és Phenjan) van osztva. Ezek mindegyikében van legalább 1-1 korai előrejelző radarezred, vadászhadosztály, légvédelmi-rakétaezred és tüzér hadosztály. Az északi doktrína szerint a légierőnek a fő feladatai: az ország légvédelme, a különleges erők kijuttatása, a hadsereg és haditengerészet közvetlen légi támogatása, szállítás és logisztika.⁶³

A gépparkja nagyon jelentős, de eltérő becslések vannak róla: a Military Balance⁶⁴ és a japán védelmi minisztérium 560-ra,⁶⁵ míg a dél-koreai védelmi minisztérium 840-re teszi a gépek számát.⁶⁶ Ez nemzetközi összehasonlításban mindenképp elképesztő szám, de ebből csupán a MiG-29-es és Szu-25-ös típusok számítanak korszerűnek, előbbiből 18-40, míg utóbbiból 29-34⁶⁷ állhat rendelkezésre, ami töredéke a teljes eszközparknak. Az igazi „erőt” 107 J-5 (MiG-17), 100 J-6 (MiG-19), 150 J-7/ MiG-21 változat, 56 MiG-23 és 13 Szu-7 vadász és vadászbombázó adja. Emellett van még 80 H-5 (Il-28) bombázójuk is, de ezek már nagyon elavult gépeknek számítanak. Megemlítendő még, hogy Észak-Koreában a helikopterek is a légierő kötelékébe tartoznak, így 20 Mi-24 harci, 10 Mi-14, 15-35 Mi-8/17, 48 Z-5 (Mi-4), 4 Mi-26 és 139 Mi-2 szállítóhelikopter is szolgálatban van. Van néhány nagyobb szállítógép is, mint a 6 An-24-es vagy a 3 Il-76-os.⁶⁸ A harci gépek 40%-a települt a DMZ közelébe, és a dél-koreai hírszerzés szerint képesek lehetnek hatékony támadásokat végrehajtani a déli célpontok ellen.⁶⁹ Ugyanakkor erősen kérdéses, hogy a gépek hány százaléka van még mindig bevethető vagy egyáltalán repülőképes állapotban. Mindenesetre több légibázis rendelkezik megerősített betonfedezékekkel, továbbá felszereléseik egy részét hegybe vájt alagutakban helyezték el, hogy védettebbek legyenek, illetve háború idején a gépeket valószínűleg széttelepítenék a nagyobb bázisokról.⁷⁰

Ezeknél azonban sokkal érdekesebb a 80-90 Hughes 369D/E helikopter és 150-200 An-2/Y-5 könnyű szállítógép, ugyanis ezekre várna háború idején az északi különleges erők mélységi kijuttatása.⁷¹ Előbbi érdekessége, hogy amerikai típus, és illegálisan szerzték be, illetve a dél-koreai erők is rendelkeznek hasonló helikopterrel, ezért az azonosításukat ez megnehezítené. Utóbbi pedig főleg fa- és vászonépítésű, ezért a radarok számára csak nehezen észlelhető, kiváltképp, ha alacsonyrepülésben közelít, kihasználva Korea hegyes-völgyes domborzatát. A gép a két fős személyzetten kívül 12 ejtőernyőst képes szállítani.⁷²

62 *The Military Balance* 2015. 263. o.

63 Santana, Sérgio: Confusing Signals. *Air Forces Monthly*, April 2013. 89. és 92. o.

64 *The Military Balance* 2015. 263. o.

65 Defense of Japan 2015. 3. o.

66 2014 Defense White Paper. 30. o.

67 A Military Balance 18+ MiG-29-est és 34 Szu-25-öst ad meg, míg a Santana-cikk 40-et, illetve 29-et. *The Military Balance* 2015. 263. o. és Santana, Sérgio: i. m. 92. o.

68 Santana, Sérgio: i. m. 92. o. és *The Military Balance* 2015. 263. o.

69 2014 Defense White Paper. 30. o.

70 Santana, Sérgio: i. m. 89. o.

71 Uo. 94. o.

72 Grisafi, John G.: Old aircraft design highly effective, important N. Korean threat capability. *nknews.org*, 2015. 11. 28.

Mivel egyrészt pénz, másrészt külföldi hajlandóság hiányában nem sikerült modern vadászgépeket beszerezni, egyre jelentősebb szerep hárul a földi légvédelmi rendszerekre. Az SA-2 és SA-5 rakétákat a déli határhoz és a part menti régióba, míg a többi SA-2-t és az SA-3-t Phenjan köré telepítették.⁷³ Az SA-2-ből 45, az SA-3-ból 8 és az SA-5-ből 4 indítót rendszeresítettek, 2000, 300 és 48 rakétával. De több száz 100 mm-es radarvezérelt és több mint 400 23 és 57 mm-es légvédelmi gépágyú is rendelkezésre áll.⁷⁴ Az elmúlt években új rakétarendszerek is megjelentek, mint a Pongae-5, amely nagyjából az orosz Buk rendszernek felel meg, de fényképek vannak a Pongae-6 (KN-06) rendszerről is, amely viszont már egy nagy hatótávolságú, az Sz-300-hoz hasonló légvédelmi rakétát sejtet.⁷⁵

A különleges műveleti erőknek rendkívül nagy szerepe van az észak-koreai katonai gondolkodásban. A feladataik közé tartozik a felderítés, valamint egy második front nyitása Dél-Koreán belül, a déli és amerikai vezetési-irányítási rendszer elpusztítása a félszigeten, valamint a vezetők likvidálása, továbbá a déli és amerikai légibázisok és stratégiai fegyverrendszerek semlegesítése. Ehhez egy 200 ezer fős erő áll rendelkezésre, ám közülük csak a 11. „Vihar” hadtest alá tartozó 60 ezer katona tekinthető különleges műveleti képességűnek, míg a fennmaradó 140 ezer fő nyugati értelemben véve hagyományos könnyűgyalogságnak számít. A könnyűgyalogos zászlóaljok, ezredek egy része a DMZ mentén állomásozó hadosztályok kötelékébe tartozik. A 11. hadtest katonáit felkészítették a gerilla- és hegyi hadviselésre, a beszivárgásra, az éjszakai harcra, hírszerzésre és felderítésre, valamint szabotázműveletekre. Háború idején a becslések szerint felmérhetetlen károkat lennének képesek okozni, és pusztító csapásokat mérhetnének a déli és amerikai létesítményekre és erőkre. A szakértők úgy vélik, hogy korlátozott műveletekre Japánban levő amerikai és japán létesítmények ellen is képesek lehetnek. Háború idején vagy az azt közvetlenül megelőző időszakban a különleges erőket tömegesen dobnák át Dél-Koreába légi úton és tengeren, az előbbin a becslések szerint 4000, míg a tengeren át 15 ezer katonát lehetne egyszerre átjuttatni.⁷⁶

Külkapcsolatok

Észak-Korea meglehetősen mérsékelt külkapcsolati rendszerrel rendelkezik, főleg azután, hogy a Szovjetunió és a kelet-európai szocialista rendszerek összeomlottak, és többé már nem számíthatott a baráti kommunista rendszerek támogatására. Éppen ezért igyekszik növelni a külpolitikai mozgásterét és az elfogadottságát a világban, miközben folytatja a tömegpusztítófegyver- és a hozzá kapcsolódó programokat, hogy növelje saját hatalmát és befolyását is.⁷⁷

A rezsim legfőbb külső támogatója és barátja kétséget kizáróan Kína, amelynek meghatározó politikai és gazdasági befolyása van a „remetekirályságban”. Azonban a helyzet itt is lassan, de változik. Ugyanis bár Pekingből nézve kétségkívül érdekes, amikor a phen-

73 2014 Defense White Paper. 30. o.

74 Santana, Sérgio: i. m. 93–94. o.

75 Hardy, James: Piecing together... i. m. 31. o.

76 Foster, Reed: i. m. 419–424. o.

77 2014 Defense White Paper. 25. o.

jani elvtársak idegesítik az amerikaiakat és japánokat, de amikor már arról van szó, hogy szétlőhetik a legfőbb kereskedelmi partnereket, akkor az már üzlet, amelyet Kínában is véresen komolyan vesznek. Arról nem is beszélve, hogy ha a félszigeten kitörne egy nagy háború, az súlyosan ártana a kínai kereskedelmi érdekeknek is, illetve hogy a tömegpusztító fegyverek bevetése esetén nagy valószínűséggel bekövetkező amerikai nukleáris ellenkapás északkelet-kínai területek közelében történne, ráadásul a széljárás a radioaktív felhőt befújná kínai területre.

Kim Dzsong Il utolsó útjai is Kínába vezettek 2010–2011 során, hogy megerősítse a két ország közötti kapcsolatot, és lazítson az elszigetelődésen.⁷⁸ A „trónutódlást” is valószínűleg Pekingben fogadtatták el. Ám Kína aktívan részt vett a hatoldalú tárgyalásokon, elfogadta az Észak-Koreát elítélő ENSZ BT-határozatokat, valamint megtiltotta bizonyos anyagok és technológiák exportját, amelyeket a tömegpusztítófegyver-programokban használhatnak fel.⁷⁹ Emellett a kínai emberek is meglehetősen kritikusak az északi rezsimmel, ráadásul több súlyos bűncselekményre is sor került az északkelet-kínai tartományokban, amelyeket észak-koreaiak követtek el. 2014 szeptemberében egy északi férfi egy 3 fős kínai családot mészárolt le, míg decemberben egy dezertőr 4 kínait ölt meg, de ezek csak a nyilvánosságra került esetek. 2011 óta nem is járt magasabb rangú kínai katonai küldöttség az országban,⁸⁰ de a civil küldöttségek is egyre inkább elmaradoztak, 2014-ben pedig szintén intő jelnek tekinthették Phenjanban, hogy Hszi Csin-ping (Xi Jinping) kínai elnök Szöulba látogatott, anélkül, hogy előtte tiszteletét tette volna náluk. Addig ilyen sosem történt.⁸¹ 2015-ben Kim nem látogatott el Pekingbe, a Japán felett aratott győzelem 70. évfordulóján tartott díszszemlére.⁸² A koreai kommunista párt megalakulásának 70. évfordulójára rendezett nagyszabású rendezvényen egyedül Kína képviseltette magát külföldről, de csak egy magas beosztású pártfunkcionáriussal.⁸³ Éppen emiatt az elhidegülés miatt Észak-Korea megpróbálta csökkenteni a Kínára való ráutaltságot, s közben az orosz kapcsolatot megerősíteni,⁸⁴ de ez már csak a nagyságrendek miatt is kivitelezhetetlen. Az is kérdéses, hogy Moszkva akarná-e, illetve a keményvaluta beszerzése továbbra is gondot okoz Észak-Koreának, márpedig az oroszok leginkább csak ezt fogadják el.

Másrészről gazdaságilag Kína is jól jár a kapcsolattal, tekintve, hogy például az északi tartományainak nincs tengeri kijárata, ezért észak-koreai kikötőket használhatnak. Ráadásul ezek a tartományok a tengerparti régióhoz képest elmaradottabbak, így az Észak-Koreába történő export fellendítheti az itteni gazdaságot is. Peking rá akarja bírni Phenjant, hogy vezessen be gazdasági reformokat, és támogassa a határövezet fejlesztéseit. Bár láthatóan keményebb hangot üt meg az északi rezsimmel szemben, mint eddig, Kína nem akarja destabilizálni az országot, ezért hajlandó segélyekkel támogatni, mivel egy összeomlás esetén az északi tartományokra zúdulnának rá a menekültek.⁸⁵ Éppen a káosz

78 2012 Understanding North Korea. Ministry of Unification, Institute for Unification Education, 2012. 90–94. o.

79 Defense of Japan 2015. 19. o.

80 Silberstein, Benjamin Katzeff: Moving Apart. *Jane's Intelligence Review*, March 2015, 54–55. o.

81 Defense of Japan 2015. 19. o.

82 Falletti, Sebastien – Hardy, James: China cosies up to South Korea as Kim skips 3 September parade. *janes.com*, 2015. 11. 30.

83 North Korea 'ready to defend itself against US'. *bbc.com*, 2015. 11. 30.

84 2014 Defense White Paper. 26. o.

85 Silberstein, Benjamin Katzeff: i. m. 54–55. o.

elkerülése érdekében elemi érdeke Észak-Korea életben tartása, amely nem melleleg továbbra is ütközőzónát biztosít az amerikai és dél-koreai erőkkel szemben.⁸⁶

Oroszországgal az utóbbi időkben Phenjan igyekszik erősíteni a kapcsolatokat, annak ellenére is, hogy Moszkva is részt vett a hatoldalú tárgyalásokon és támogatja Észak-Korea denuklearizálását. A kapcsolatot még 2011-ben Kim Dzsong Il újította fel, aki többek között gázvezeték építéséről egyezett meg az orosz féllel. Moszkva 2012-ben hajlandó volt leírni az észak-koreai tartozás 90%-át, 2013-ban pedig megnyitották a vasútvonalat az orosz Haszan és az északi Radzsing kikötői között.⁸⁷ Oroszország jelentős élelmiszersegélyt is küldött, de Phenjan az energetika terén is szorosabb kapcsolatot szeretne, legalább részben kiváltva a Kínára való ráutaltságot.⁸⁸ Kim Dzsong Un az első külföldi útját is Moszkvába tervezte a május 9-ei győzelem napi díszszemlére, de a Kreml szóvivője szerint belpolitikai okok miatt maradt távol, mások szerint személyének vállalhatatlansága miatt az orosz fél állt el a meghívástól.⁸⁹

Valamiféle pozitív fogadtatásra a két nagyhatalmon kívül leginkább csak más, a nemzetközi rendszer perifériájára szorult államoktól számíthat, mint Irán, Szíria, Mianmar, Pakisztán, Kuba és afrikai országok.⁹⁰ Iránnal és Szíriával például aktívan együttműködnek az atom- és ballisztikusrakéta-technológia terén.⁹¹

Észak-Koreának déli szomszédjával való kapcsolata – dacára annak, hogy egy népről van szó – a legkevésbé sem tekinthető jónak. Hiszen a két állam megalakulását követően az északi rövid időn belül inváziót indított Dél-Korea ellen, amely egy hároméves háború nyitánya volt, amit csak fegyverszünettel zártak le, nem békekötéssel. Az északi fél azóta is folyamatos fenyegetésekkel és provokációkkal kelti a feszültséget, amelyek palettája igen széles. 2010-ben például elsüllyesztették a déli Cshonan (Cheonan) korvettet, tüzérsgel lötték a határ közeli Jonpjong (Yeonpyeong)-szigetet vagy aknát telepítenek a DMZ-be. Ezek mellett az, hogy rendszeres kibertámadásokat indítanak, drónokat reptetnek Dél-Korea felett és zavarják az incsoni nemzetközi reptéren leszálló gépek GPS-jeleit, már nem is tűnik olyan súlyosnak. Igazából Phenjan afféle kevert „diplomáciát” folytat, amelynek lényege, hogy provokál, tárgyal, követel valamit, majd újakezdi a kört.⁹²

2003–2008 között baloldali kormány volt Dél-Koreában, amely egy „mosolydiplomáciával” viszonyult az Északhoz, ám ez egyoldalú engedékenységnak bizonyult.⁹³ A konzervatív I Mjongbak (Lee Myung-bak) elnök hatalomra lépésével jóval keményebb hangot ütöttek meg Phenjannal, amely agresszívabb álláspontra helyezkedett, és ekkor történtek a Cshonan- és Jonpjong-incidensek is. Az északi politika a konzervatív Pak Kunhje (Park Geun-hye) elnök 2013. februári hatalomra kerülésével sem változott, és kemény, az éppen aktuális amerikai–dél-koreai hadgyakorlat idején felerősödő hangon bírálja Szöült.⁹⁴ 2015

86 Xu, Beina – Bajoria, Jayshree: *The China-North Korea Relationship*. *cfr.org*, 2015. 12. 08.

87 Defense of Japan 2015. 19. o.

88 East Asian Strategic Review 2015. 72. o.

89 Tiezzi, Shannon: *North Korea's Kim Jong-un Cancels Trip to Russia*. *thediplomat.com*, 2015. 12. 08.

90 Defense of Japan 2015. 20. o.

91 Kerr, Paul K. – Nikitin, Mary Beth D. – Hildreth, Steven A.: *Iran-North Korea-Syria Ballistic Missile and Nuclear Cooperation*; *Congressional Research Service*. 2014. 1–9. o.

92 2014 Defense White Paper. 23. o.

93 *History of Inter-Korean Relations*. *unikorea.org*, 2015. 12. 08.

94 Defense of Japan 2015. 17. o.

nyarán, miután a dél-koreai oldalon több hangszórót állítottak fel, hogy propagandaszöveget sugározzanak Északra, északi katonák átlopakodtak, és taposóaknát helyeztek el a déli járőrök útvonalán, amelynek eredményeképp két dél-koreai katona súlyosan megsebesült.⁹⁵ Ez természetesen ismét a mélypontra juttatta a kapcsolatokat, és augusztus 20-án már átlóttek a határon is mindkét oldalról,⁹⁶ másnap pedig az északi vezér hadiállapotot hirdetett. Ám egy 43 órás tárgyalás végére, 25-én megegyeztek a felek, hogy csökkentsék a feszültséget, Észak-Korea sajnálatát fejezte ki a sebesült katonáknak, míg Dél-Korea lekapcsolta a hangszórókat.⁹⁷

Bár Japán és Észak-Korea kapcsolata sose volt különösebben jó, az elmúlt években Phenjan enyhített az addigi kemény hangon a szigetországgal szemben, és például hajlandónak mutatkozott előre lépni a japán állampolgárok elrablása⁹⁸ utáni nyomozásban és tárgyalásban. Emellett a gazdasági kapcsolatok építése terén is hajlandóságot mutatott, mivel feltehetően ez is része a kínai függőség csökkentésére tett kísérleteknek.⁹⁹ Ugyanakkor tény, hogy 2013 tavaszán, amikor meghirdette Phenjan a jogát a preemptív atomcsapásra az Egyesült Államok és más országok ellen, akkor japán városokat is felsorolt a célpontok listáján.¹⁰⁰

Az Egyesült Államok 1950 óta a legfőbb ellenség kategóriájába tartozik Phenjanban, nincs is hivatalos diplomáciai kapcsolat a két ország között, így követségeik sincsenek a másik országában. Amerikai részről a gazdasági kapcsolatok is tiltottak, leszámítva a humanitárius, köztük élelmiszersegélyeket.¹⁰¹ Ugyanakkor a kommunista rezsim mégis nagy jelentőséget tulajdonít az amerikaiakkal való tárgyalásoknak, mivel ezzel a nagyok asztalához ülhetnek, ám ez nem jelent kevésbé konfrontatív politikát. 1994 óta folytak az északi nukleáris program megszüntetéséről folyó tárgyalások, 2003-tól hatoldalú relációban, de 2009-re kudarccal zárultak, holott a Bush-kormány engedményeket is tett, például levette a terroristákat támogató országok listájáról Észak-Koreát.¹⁰² Az Obama-adminisztráció a „stratégiai türelem” jegyében megpróbálta rábírní Phenjant, hogy térjen vissza a tárgyalásokhoz, ami sokkal inkább egy „bot és répa” megközelítés volt, mivel úgy villantotta fel a tárgyalások folytatásának előnyeit, hogy közben folyamatosan demonstrálta az amerikai-dél-koreai katonai dominanciát különböző hadgyakorlatokon keresztül. Észak-Koreát ez nem térítette vissza a tárgyalásokhoz, a ballisztikusrakéta- és nukleáris program is haladt előre, miközben további provokációkkal, fenyegetésekkel és néha tűzérési gránátokkal bombázta ellenfeleit. Erre Washington pedig csak újabb szankciókkal tudott válaszolni.¹⁰³

95 South Korea Ramps Up Border Security After Landmine Attack. *defensenews.com*, 2015. 12. 08.

96 Evans, Alison: Koreas exchange fire across DMZ. *janes.com*, 2015. 12. 10.

97 Hardy, James – Mahadzir, Dzírhan: North, South Korea sign deal to lower tensions. *janes.com*, 2015. 12. 10.

98 Az 1970–1980-as években – általa is beismerten – legalább 17 japán állampolgárt rabolt el Észak-Korea, Tokió pedig elkötelezett abban, hogy visszahozza a még élő állampolgárait. (Overview; Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2015. 12. 10.) Az emberrablások legvalószínűbb oka egyébként az, hogy a japán területen dolgozó észak-koreai hírszerzők felkészítésére kellett.

99 East Asian Strategic Review 2015. 65–66. o.

100 Defense of Japan 2015. 2. o.

101 U.S. Relations With North Korea. *state.gov*, 2015. 12. 10.

102 Sim, Shuan: US-North Korea Diplomacy: Where We Stand After 20 Years Of Failed Talks, Nuclear Threats. *ibtimes.com*, 2015. 12. 12.

103 Chanlett-Avery, Emma – Rinehart, Ian E. – Nikitin, Mary Beth D. – Park, Sungtae: North Korea: U.S. Relations, Nuclear Diplomacy, and Internal Situation, *Congressional Research Service*, 2015. 6–7. o.

Észak-Korea politikájával az egyik legnagyobb probléma az, hogy igazából nem vezet sehova, pontosabban semmilyen pozitív végkifejlettel nem kecsegtet. Az nem lehet elsődleges nemzeti cél, hogy megtartsák a hatalmat egy család kezében, miközben az ország nagy részében elképesztően rossz állapotok uralkodnak. Az sem éppen jó politika hosszú távon, hogy egyfolytában ellenségeket keresnek bel- és külföldön, különösen azért, mert ez kifelé fenyegetésekkel és néha véres provokációkkal társul, ami hozzájárul ahhoz, hogy Észak-Koreát már minden környező ország fenyegetésnek, de legalábbis problémának tekinti, amit csak súlyosbít, hogy atomütőerő birtokába jutott vagy rövidesen fog jutni. Az ország szempontjából a legjárhatóbb egyfajta „kínai út” lehetne, amelyhez elengedhetetlen egy olyan stabil diktatúra (de nem a Kim-családé), amely képes egyben tartani az országot – hiszen a szétesés az egyik legnagyobb aggodalomra okot adó forgatókönyv –, ugyanakkor pedig képes lenne bevezetni a sürgető társadalmi és gazdasági reformokat, amit valószínűleg a külső hatalmak is örömmel támogatnának, főleg akkor, ha az a jelenlegi militarizmus levetkőzésével is együtt járna. Egy ilyen fordulattal évtizedeken belül egy sikeres, akár piacgazdasággal rendelkező kommunista országgá is válhatna, mint amilyen Kína vagy Vietnam. Ám a jelenlegi politikának a vége leginkább csak háború vagy összeomlás lehet.